



ЗИМОВІ УКРАЇНСЬКІ ТРАДИЦІЇ

Зимові свята в Україні асоціюються з вертепом, українським традиційним ляльковим театром та колядою та певними літературними творами про ці празники. В Україні є три великі зимові свята: **Різдво** (7 січня), **свято Меланки** (14 січня) та **Водохреща** (18 січня) (Epiphany).

На Різдво і Новий Рік українці мають вертеп – це коротке різдвяне шоу з піснями. Драма, інтермедії, вертеп – прийшли в Україну з Європи. Вони були популярні в Україні і розвивалися особливо в школах.

Драма – це були театральні вистави, переважно на релігійні теми, в яких виступали учні. **Інтермедії** – це були веселі сценки з народного життя, які додавали до серйозної релігійної частини драми. Вони були написані мовою, що була близька до народної мови.

Український вертепний театр – унікальне явище у розвитку нашої театральної культури. Український вертеп відомий з XVII століття. Світська частина вистави з'явилася в українській комедії XIX століття. Вертеп почав поширюватися (to spread) в Україні в барокову добу (XVII–XIX століття) і мав численні регіональні варіанти. Вертепні вистави з'явилися в Україні в першій половині 17 століття. У 1667 році з'явилася перша документальна згадка (mention) про Вертеп як національне явище. Мандрівні дяки, студенти-бурсаки, мандруючи (traveling) по Україні в 17-18 століттях, заробляли гроші (earned money) приватними уроками (private lessons). Вони розповсюджували (overspread) рукописну літературу і влаштовували театральні вистави (theatrical performances), ходили з вертепом.

Вертеп – це поєднання (combination): 1) релігійної християнської різдвяної драми; 2) світської гри з елементами усної народно-поетичної творчості.

Мета вертепу – розповісти про народження Христа, привітати глядачів із Різдвом та новорічними святами.

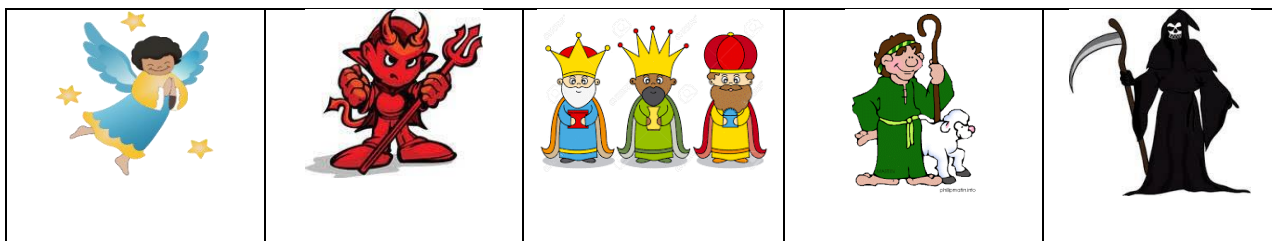


Спочатку (**originally**) Вертеп - це був старовинний пересувний український ляльковий театр. Вистави (шоу) Вертепу відбувалися в спеціальній скриньці (box), яка була схожа на макет двоповерхового будиночка з двоярусною сценою (2 level stage). Вистави показували на ярмарках (fairs), міських площах (city squares), по хатах селян (houses of peasants) і міщан (burghers / townsmen).

Починалося дійство (show) на верхній (upper) сцені біблійними легендами, потім переходило на нижню (lower) сцену, де робили комічні народно-побутові сцени (folk everyday scenes) з реального життя. Людину, яка керувала вертепом називали «**Вертепником**». Вертепник, пересуваючи (moving) на паличках (sticks) дерев'яні ляльки (puppetries), змінював голос (voice) і говорив за кожну дійову особу. **Першу різдвяну частину** вертепу називали «свята» (holy). Вона мала більш-менш стабільну композицію (composition). А **друга частина** змінювалася в залежності від (depending on) місцевих умов, здібності (skills) й дотепності (creativity) вертепника.

Отже, **на першому поверсі** представляли сцени сатирно-побутового життя. **На другому поверсі** показували різвяну драму.

Мета вертепу – благовістити про народження Христа, привітати глядачів із Різдвом, новорічними святами. Головні персонажі вертепу це – Ангели, Волхви, Пастухи, Ірод, Смерть, Чорт тощо. Часто у виставу вводили інших дійових осіб, в залежності від аудиторії, змінювали сюжет. Головними героями вертепу завжди були: ангел, пастир, три царі, смерть, диявол і так далі. **Напиши нижче хто це є:**



Ляльки першої частини розповідали про різдвяні дії, що базувалися на євангельському (evangelical) сюжеті (plot) про народження Ісуса Христа, поклоніння (worship) йому пастухів (shepherds) і царів-волхвів (magic kings), Іродів наказ (order) знищити (kill) віфлеємських немовлят (infants). Тому у сцені є образ Смерті з косою (Death with a scythe). Дійство (шоу) мало український колорит: пастухи мали український одяг і говорили українською. Ірод-цар у сцені був з воїнами і мав друга чорта.

Ляльки другої побутової частини мають національне вираження (identification). Тут виступали інші персонажі: дід і баба, солдат і красуня, роми (яких у народі колись називали циганами), шляхтич з полькою та слугою (поляків у народі називали ляхами), шинкар-єврей з жінкою, шинкарка, селянин з козою, д'як (priest) та його учень, жебрак. Різноманітні (various) персонажі (characters) представляли (represented) структуру (structure) тогочасного українського суспільства (society), його звичаї, симпатії та антипатії. В цій частині був запорожець-козак – сильний герой з почуттям людської гідності, який перемагає ворогів (defeats enemies). У своєму монолозі він розказував про історію народно-козацького визвольного руху (freedom movement), боротьби (fight) українців проти різних загарбників (invaders) і гнобителів (persecutors).



Запам'ятай: Не можна називати ромів циганами, поляків – ляхами, євреїв – жидами, бо це так само образливо (offensively), коли українців називають хохлами.



Персонажі інтермедій змагалися (competed) в жартах, співали, танцювали тощо, кожен діяв згідно зі (according to) своїм соціальним станом (social status), національними, віковими ознаками та інтересами. Це створювало повчальне і веселе видовище. Головні персонажі розмовляли українською, солдат – зазвичай російською, мова ромів була пересипана ромськими словами.

Поступово (gradually) вертеп із лялькового театру перетворився (turned into) на справжній вуличний театр, де лялькову вертепну виставу, грають лише люди. Зараз в Україні відомий так званий живий Вертеп, в якому ролі дійових осіб виконують не ляльки (puppets), а люди. Під час різдвяних свят це можна побачити й сьогодні. Вертепні сценки хоча й змінюються з часом, у суті передають величність (majesty) Різдва.

➤ **Запам'ятай:**

Вертеп – це був ляльковий театр і складався з двох частин:

1. Релігійної частини на тему Різдва.
2. Веселої інтермедійної частини про Різдво з жартами й піснями.

Спочатку вертепний ляльковий театр мав форму двоповерхового дерев'яного ящика.

Колядують завжди на свято Різдва напередодні 7 січня. Людей, які представляють різдвяні свята називають **колядниками**. Колись давно колядували лише молоді хлопці та чоловіки, але поступово традиції змінилися і зараз дівчата й жінки колядують теж.

Щедрівки виконують лише на Меланку, у переддень Старого Нового року 14 січня, який називають Святий вечір (Святвечір). Як правило, щедрівки починають із приспіву (chant) «Щедрий вечір, добрий вечір, добрим людям на здоров'я». Щедрівки отримали таку назву через те, що традиційно готували на святий вечір щедрю кутю і



дванадцять пісних страв. На свято Меланки (або інакше це свято називали Свято Василя) традиційно співали пісні про Меланку, серед яких пісня «Ой учора ізвечора, пасла Меланка два качура» є загальновідомою. Головними персонажами цього свята є Меланка, Василь та коза.

Цікаво знати ☺

Колядка – це календарно-обрядова пісня, що прославляє народження Христа. Найвідоміші пісні-колядки це – «Нова радість стала» та «Бог ся раждає...».

Щедрівка – це також календарно-обрядова пісня, але славить вона господарів оселі. У щедрівках завжди бажають добробуту й здоров'я родині, гарного врожаю, достатку та інших благ. Найпопулярніші пісні-щедрівки – це «Щедрик, щедрик, щедрівочка» та «Чи є, чи нема, Пан господар удома?».

Колядки та щедрівки найчастіше закінчуються віншуванням. **Віншівки** – усталені традиційні форми закінчення колядок і щедрівок побажанням господарям (або господарю чи господині, парубкові чи дівчині) добробуту та поздоровлення зі святом.

Українські колядки та щедрівки іноді (sometimes) ще називають **засівалками**, тому що приходячи до оселі господаря, колядники чи щедрівники традиційно засівають її зерном (grain), житом (rye), ячменем (barley), вівсом (oat) чи горохом (pea), бажаючи добробуту, розкидають по хаті зерна та промовляють: «Сієм, сієм, засіваєм, щастя й радості бажаєм».

Коли на небі сходилa зоря (when the star appears in the sky), колядники співали пісні про сонце, місяць (moon), зорі (stars). Із появою християнства (with the advent of Christianity), обряд колядування став символізувати Різдво Христове (Nativity of Christ), а зірка – це символ народження Христа. Українці кажуть «Коли народжується нова людина, то небі з'являється нова зірка».

Вертеп існує і до сьогодні по всій Україні. Традиція колядування і щедрування зберіглася й до сьогодні. Традиція колядування і щедрування зберіглася й до сьогодні. Як тільки на небі з'являється перша зірка (first star) – розпочинається



Свята Вечеря, а діти збираються гуртом і йдуть вітати (congratulate) усіх колядками про народження Христа чи щедрувати й прославляти господарів, бажати всій родині добробуту. За це діти ортимують цукерки, горіхи, маленькі гроші за шоу та різвяні костюми.



Українські традиції змінювалися декілька разів. Спочатку українці відзначали Новий Рік у березні й асоціювали це з весною. Тому часто вони співали про поле, ластівки й квіти. Пізніше цю традицію перенесли на осінь, а зрештою на зиму – на 1 січня. Щедрівка «Прилетіла ластівочка» – є відображенням давніх традицій навесні.



Однак найбільш улюблене релігійне зимове свято серед дітей і дорослих – **День Святого Миколая**, яке традиційно відзначають 19 грудня. В Україні напередодні цього свята діти згадують свої добрі вчинки (іноді й погані вчинки, щоб покаятися), пишуть листи до Святого Миколая, сподіваючись вранці отримати під подушкою (pillow) подарунок, якщо вони були чемними та слухняними. Найпопулярнішими піснями про це свято є «Ой хто, хто Миколая любить», «Ішов Миколай» та інші. Отже, календарно-обрядовий зимовий цикл в основному включає в себе найбільші свята: День Святого Миколая, Різдво, Старий Новий рік (Меланку) та Водохреща. Розпочинався зимовий цикл із зимового рівнодення (winter equinox) наприкінці грудня й закінчувався із появою перших ознак наближення весни (approach of spring) наприкінці лютого, проводами зими (saying farewell to winter) – святом **масляної**.

Вправа 1. Склади українсько-англійський словник незнайомих слів до теми «Зимові українські традиції» та вивчи їх ☺

Вправа 2. Дай відповіді на запитання.

1. Що це таке інтермедії, драма і вертеп і хто їх виконував?
2. Скільки частин мав вертеп? Назви їх.

3. Коли став відомий український вертеп?
4. Коли з'явилася світська частина вистави у Вертепі?
5. Яку форму мав вертепний ляльковий театр?
6. Хто такий Святий Миколай? Розкажи про свято Святого Миколая.
7. Яка головна мета українського вертепу?
8. Хто є головними персонажами українського вертепу?
9. Що ти знаєш про український вертеп?
10. Назви три найвідоміші зимові українські релігійні свята, що згадані у пісні «Добрий вечір тобі, пане господарю».

Вправа 3. Подивися на малюнок і скажи, хто й чому зображений на ньому. Будь готовим / готовою описати його у класі. Як ти гадаєш, до якого свята можна віднести цей малюнок, поясни чому?



Вправа 4. Прочитай уважно нижче поданий текст та намалюй про це малюнок.

Зима... Вечір... На небі з'явилася перша зірка. Пролітає біленький, ніжний, наче пух, сніг... Мороз, ніби пензлем, розмалював вікна. Дерева обсіпані інеєм і обліплені снігом. Нерухомі, білі, немов кришталеві, стоять вони, як у казці, і сяють самоцвітами від першого променя січневого сонця... Десь далеко чути пронизаний святковістю спів. Цей спів є особливим, різдвяним. До нас наближається вертеп. Дійство, без якого ми б не відчували гармонії і величі Різдва Христового.

(Дучак Р.)

На малюнку має бути ☺

1. Те, що з'явилося на небі.
2. Те, що біле, ніжне, наче пух.
3. Те, на чому мороз ніби пензлем розмальовав.

4. Те, що біле, нерухоме і обсіпане інеєм і обліплене снігом.
5. Різдвяна зірка вертепу.
6. Десь далеко чути пронизаний святковістю спів.
7. Напиши яка це пора року.

Вправа 5. Склади “мапу думок” – напиши слова, що асоціюються у тебе з Різдвом та зимовими святами загалом. Якщо хочеш, то намалюй малюнки до цих слів.

